

University of Groningen

Het constitutioneel familie-beeld bij de schizofrenie

Hutter, Antonie

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:

1925

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Hutter, A. (1925). *Het constitutioneel familie-beeld bij de schizofrenie: een onderzoek naar de psychotische en karakterologische belasting en naar de wijze van overerven*. s.n.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

HOOFDSTUK XI.

DE OVERERVINGSWIJZE VAN DE SCHIZOPHRENIE.

SAMENVATTING DER RESULTATEN.

In de voorafgaande hoofdstukken werd mededeeling gedaan, van hetgeen het materiaal deed zien, over de geaardheid van de praepsychotische persoonlijkheid, het gezin en de verdere familie. Het ging om de opvallende karaktertrekken van de gezinsleden, om psychiatrisch lijden bij de familie als geheel.

I. Allereerst blijkt de opvatting, dat bij de dementia praecox, constitutioneele momenten in de genese meewerken, gesteund te worden door het volgende. In de praepsychotische persoonlijkheid treden bepaalde trekken veelvuldig op. Een bepaalde habitus, de stil-eenzelvig-overgevoelige, wordt door een groot deel der patienten aan den dag gelegd in den tijd, dat de sociale bruikbaarheid nog geen schade geleden heeft en er van psychose nog geen sprake is. 't Is een habitus, die tot in den kindertijd te vervolgen is, maar ook soms eerst in een zeker prodromaalstadium van de psychose, zich doet zien. Deze habitus, vroeger reeds door BERZE, KRAEPELIN e.a. beschreven (men zie hoofdstuk IV), kan de uitwendige zijde van een bepaalde persoonlijkheids-structuur zijn, die in de kiem

vastligt, maar zou toch ook het resultaat kunnen zijn van levenservaring en levensloop.

De statistische gegevens, over de geaardheid der praepsychotische persoonlijkheid, doen alleen zien, dat de psychose bij voorkeur ontstaat bij dit bepaald karakter, maar laten in onzekerheid over het ontstaan van dit karakter zelve. Toch is de kennis van dit ontstaan van groot belang, omdat de vraag van het erfelijk of verworven ontstaan van de psychose, er ten nauwste mee samenhangt, en daarmee de opvattingen en maatregelen voor de prophylaxis. De meening, dat deze zoogenaamd autistische habitus *constitutioneel is, tot nog toe onbewezen, kan alleen gefundeerd worden door studie van het familiebeeld, omdat de constitutie, identiek met genotypus, de som der geërfdde of overerfbare eigenschappen is. De vraag nu is, of genoemde habitus erfelijk is. Bovendien is dit een der wijzen, waarop men de al of niet erfelijkheid der psychose kan onderzoeken.*

In dit materiaal van 67 schizophrenen, wordt nu de constitutioneele opvatting van den autistischen habitus gesteund, door het feit, dat minstens 22% der ouders stil-eenzelvig is, ongeveer 50% der ouders hyperaesthetisch. De overgevoeligheid en 't autisme hebben verband met elkaar, want $\frac{3}{4}$ der eenzelvige ouders zijn hypergevoelig. Maar ook zijn de patienten door de broers en zusters belast met dezen habitus. Tusschen $\frac{1}{6}$ en $\frac{1}{5}$ van hen, die ouder dan 15 jaar zijn, leggen hem aan den dag, in $\frac{5}{6}$ gepaard aan buitensporige gevoeligheid. De kleinste helft (45%) der broers en zusters, viel op door een der vormen van deze laatste eigenschap.

Er blijkt dus een autistisch-overgevoelige habitus te domineeren in het gezin, en daarmee is de constitutioneele aard ervan, aannemelijk gemaakt. Er mag dus gezegd worden, dat in de dementia praecox een constitutio-

neel moment werkt, dat er erfelijke dispositie voor de *dementia praecox* is ¹⁾).

Men kan zich afvragen, of deze habitus dermate in de kiem vastligt, dat geen ander persoonlijkheids-type ontstaan kan. Ik meen dat een aantal mogelijkheden voor de persoonlijkheids-ontwikkeling, ook der latere schizofrenen, bestaat, maar dat deze mensen bij voorkeur ertoe neigen, door de levensomstandigheden teruggeslagen te worden op zichzelf. Dan is waarschijnlijk het excessief gevoelige dezer mensen, primair aan de in-zichzelf-gekeerdheid, want de eerste eigenschap is daar aanwezig, waar de tweede ontbreekt. Vaak vindt men bij de praepsychotische persoonlijkheden een bijzondere gevoeligheid of gauw-geeraaktheid, zonder dat men ze stil en eenzelveig kon noemen; soms ook wantrouwen, koppigheid, overdreven werkgebondenheid. Meestal echter laat zich de stilheid en eenzelveigheid, alsook de overgevoeligheid telkens weer zien, hoe men de typen ook wil rangschikken.

Het ligt hier niet in de bedoeling, in te dringen in de bijzonderheden van het in-zichzelf-gekeerd zieleleven. Het waarnemen van enkele bijzonderheden liet zich echter niet vermijden. De indruk was, dat er een bijzondere verwondbaarheid was, die oorzaak werd van het zich terugtrekken. Misschien was die ook oorzaak van de

¹⁾ Meer overtuigend nog zijn bevenstaande beschouwingen, wanneer men let op het feit, dat het enquête-materiaal van HEYMANS en WIERSMA slechts 110 stil-eenzelvigen bevat. Deze 110, die D. WIERSMA daaruit verzamelen kan, vormen 4.2% van dit materiaal (2593 personen). Waar het materiaal verkregen werd uit een enquête, die zonder voorkeur geschiedde, mag dit percentage (4.2%) aangezien worden, voor het percentage der autisten (in karakterologischen zin) in de bevolking. Tegencover het percentage (minstens 22%) der praecox-ouders en (15 à 20%) der praecox-broers (zusters) geplaatst, bewijst het de erfelijkheid van dien habitus in de families der patienten.

stoornis in de puberteits-ontwikkeling, waar KRETSCHMER van spreekt en die ook hier samenging en samenhang met een fixatie aan de moeder. Een brief, die een der patienten schreef in het praepsychotisch stadium, brengt mij ertoe te vermoeden, dat het vrij en open blijven dezer, tot stille eenzelveigheid neigende, menschen wel mogelijk is, maar dan een nerveus-opgewonden persoonlijkheids-type doet ontstaan. Een patient hield volgens een langen brief, die ze praepsychotisch aan haar verloofde schreef, zichzelf voor stil, en was volgens de familie een eigenaardig, druk, bewegelijk meisje, geneigd door te zagen op wat ze vertelde, bovendien zeer nerveus.

Nadere bijzonderheden over de persoonlijkheden bevatten vroegere hoofdstuken, maar hier wil ik nog het volgende opmerken. Met het noemen van al die meer structureele eigenschappen, is over de qualiteit van het karakter niets gezegd. Alleen in het geval van de heboidie is deze qualiteit minderwaardig. Overigens is er sociale bruikbaarheid, vatbaarheid voor religieuze omzetting, medelijden, meevoelen. 't Is niet ondenkbaar, dat er sprake zou kunnen zijn van een constellatieve verandering van allerlei kwaliteits-eigenschappen, zelfs van het egoïsme in altruïsme.

Deze verandering voltrekt zich dan binnen dien eenzelveig-hyperaesthetischen habitus, die zelve weinig omstootelijk blijft. Misschien is dan dat altruïsme van den aard der voorbeeldige gehoorzaamheid, wordt het amoreele hypermoraliteit enz. Dergelijke bijzonderheden te vermelden, ligt eigenlijk buiten het kader van dit proefschrift, waarin gestreefd werd, frequenties na te gaan en aldus het waarschijnlijk van het slechts mogelijke te ziften. Verdieping in het praepsychotisch persoonlijkheidstype brengt KRETSCHMER, die deze en verwante variaties, in allerlei trappen van differentiatie, schetst en uitbeeldt. De theorie van KRETSCHMER, dat al die persoonlijkheden een combinatie

(„Überschichtung”) van anaesthetisch en hyperaesthetisch hebben, is voor statistische bewerking niet vatbaar. Een enkele maal bleek, dat personen aan den eenen kant zoo onverschillig, aan den anderen kant zoo overgevoelig waren. Dat beteekent echter, dat bij een meer structureele prikkelbaarheid, een bepaalde karakterkwaliteit (onverschilligheid, koudheid) bestond. Of dat iemand erg be daard was en bovendien al te gauw op de teenen getrapt. Ook hier een combinatie, die KRETSCHMER en HOFFMANN aanduiden als *psychaesthetische proportie*. Meestal viel iets dergelijks niet op, maar men kan het erbij construeeren. Want goed resonnant zijn deze autistische mensen toch niet, of liever, schijnen ze niet. Ze brengen hun gevoelsresonnantie niet tot uiting. Dit wellicht schijnbaar koude zou men dan de anaesthesie kunnen noemen, die door de hyperaesthesie „überschichtet” wordt (KRETSCHMER).

II. Nog op een andere wijze werd het erfelijk ontstaan van de dementia praecox vastgesteld. Niet alleen de praepsychotische persoonlijkheid, maar ook de psychose werd in het gezin opgezocht. Indien infectie onwaarschijnlijk is, mag een veelvuldig voorkomen in het gezin, vergeleken met de rest van de bevolking, aangehaald worden als bewijs van hereditieit. Het constateeren van erfelijkheid is bij dominante anomalieën niet moeilijk. Men vindt zulke anomalieën, als de chorea van HUNTINGTON, schier bij 50% der ouders en broers en zusters. Anders is dit bij recessieve anomalieën, die generaties overspringen. De ouders van den lijder zijn daarbij in den regel slechts latente dragers van de afwijking. Het hier beschreven materiaal bestaat uit 134 ouders, waarvan 2 schizophreen en 2 twijfelachtige schizophreen, hoogstens dus 4 van het geheele aantal. Deze stand van zaken is in overeenstemming met de recessieve of overdekte erfelijkheid.

Dat de genese werkelijk mede van hereditaire momenten afhankelijk is, blijkt uit het feit, dat onder de broers en zusters een veel grooter percentage lijdende is aan schizofrenie, dan overeenkomt met de algemeene frequentie in de bevolking. Voor Nederland is deze frequentie niet bekend ¹⁾, maar voor Beieren geeft men b.v. op 1 : 400 ²⁾.

Welnu, in bijna 4% der gevallen is er sprake van schizofrenie bij een broer of zuster. Zoo'n hoog percentage kan alleen verklaard worden door hereditaire invloeden, tenminste wanneer men een besmettelijkheid van een schizofreen „agens", onwaarschijnlijk acht.

Hoe moet men zich nu de wijze van overerven voorstellen? Er zijn verschillende mogelijkheden.

1e. Wanneer er geen andere dan endogene momenten werken, zijn nog twee opvattingen bestaanbaar.

a. KAHN stelt zich voor, dat een schizophrene mentaliteit dominant geërfd wordt. In KAHN's stamboomen zijn afwijkende karakters, waarop hij de aanduiding „schizoid" toepast, direct verbonden, zonder tusschenschakels. Om nu de schijnbaar geringe overervingskracht van de schizofrenie te verklaren, neemt KAHN aan, dat een manifeste psychose dan ontstaat, als een 2e factorenpaar, in volkomen recessieven toestand (R R), aanwezig is bij een schizoid. Dit 2e factorenpaar is verantwoordelijk voor het proces. De wijze van overerven is dan dominant-recessief. Het geringe percentage bij broers (zusters) is daardoor verklaarbaar. Ware alleen R R voldoende, dan zou $\pm 25\%$ der

¹⁾ In Nederland waren op 1 Jan. 1924 totaal 17780 verpleegde krankzinnigen, d.i. $\pm 1 : 400$ van de bevolking. Het aantal verpleegde praecox-lijdende is kleiner, maar onbekend (Ps. N. Bl. 1925 No. 1. Dr. J. H. SCHUURMANS STEKHOVEN. Gestichten en psychiatrische inrichtingen 1914—1923).

²⁾ LENZ l.c.

broers en zusters uit een $D R \times D R$ huwelijk, lijdende zijn. Nu is, volgens KAHN, nog een toevallig samentreffen met schizophrene mentaliteit noodig; dit drukt het percentage naar beneden.

b. RÜDIN let allereerst *niet* op de karakterafwijkingen en verklaart het percentage uit een dimeer-recessieve overervingswijze; 2 factoren-paren zijn hier noodig, n.l. A en a, B en b. De ziekte ontstaat bij individuen met een kiemstructuur aa bb, waarbij het proportie-getal $1/16$ (6,25%) is. De afwijkende karakters zijn dan mogelijkerwijze de heterozygoten (Aa Bb, aa BB, Aa bb enz.). Terwijl KAHN dus dominant-recessiviteit aanneemt, gelooft RÜDIN aan dubbele recessiviteit.

2e. Mogelijk is dat wel hereditaire factoren in 't spel zijn, maar dat bovendien, ter „auslösung”, exogene momenten noodig zijn. De hereditaire factoren zijn te vinden in de erfelijkheid van een specifieke dispositie, die zijn uitdrukking vindt in het bovenbeschreven autistisch-hyperaesthetisch persoonlijkheidstype. Soms ontstaat catastrophaal bij dit type een psychose, maar deze is dan afhankelijk van het samenwerken van aanleg en levenslot.

De gegevens van het materiaal brengen ertoe te vermoeden, dat dit afwijkend persoonlijkheidstype dominant van ouder op kind wordt overgedragen. De levensomstandigheden, waaronder somatische zoowel als psychische factoren begrepen worden, zijn dermate van belang, dat slechts 4% psychosen ontstaan. Deze m.i. verdedigbare opvatting, steunt op het feit, dat zoo veelvuldig levenswonden de patienten troffen. Verkort wil ik dit noemen de *dominant-constellatieve* theorie.

Menschen, die te zeer verwondbaar zijn en geneigd tot tragische verwerking der levensgebeurtenissen, tot cumu-

latie der schokkende ervaringen, komen op een gegeven moment tot de catastrofie. Constitutioneel is de tragische neiging dier overgevoelige naturen; constellatief breekt de psychose uit.

Het voordeel van de constitutioneel-constellatieve theorie is, dat ze de beteekenis der levenservaringen voor deze ziekte der ziel erkent. KAHN's en RÜDIN's opvatting zijn fatalistisch. Het genotype beheerscht daar alles; van prophylaxis is daar alleen sprake door huwelijksverbod of kunstmatige steriliteit. De levenservaringen kunnen alleen verhaasten of vertragen; het fatum dat het individu treffen zal, kreeg het mee in de kiem.

Het voldoet echter om voor het erfelijk ontstaan den nadruk te leggen op de persoonlijkheid, en het mogelijk te achten dat deze de psychose ontgaat, indien de levenservaringen anders waren ¹⁾.

¹⁾ Het statistisch in berekening brengen van de „levensomstandigheden” is moeilijk. Wanneer de psychose in aansluiting aan een uitwendige oorzaak ontstaat, blijft steeds onzeker, of er sprake is van een pathogenetisch werkzaam zijn dier oorzaak, of van een provocatie. Omgekeerd kan een psychose toch het resultaat van levensloop en milieu-werking zijn, al vindt men geen zoogenaamd uitwendige oorzaak; al schijnt ze endogeen ontstaan. 't Kan de late werking zijn van oude, verborgen complexen. Wanneer ik dus bij 17 van de 67 patienten de werking van grove uitwendige oorzaken waarneem (partus, overspanning, ongelukkige liefde enz.), zegt dit eigenlijk niets. De fijnere ziele-laesies, die niet minder diep wonden, ontgaan de berekening. Men kent haar werking niet. Eigenlijk ontkomt geen mensch aan 't doormaken van dergelijke laesies. Volgens de *constitutioneel-constellatieve* theorie nu, zou een bepaald maximum van exogeen ontstaande werkzaamheid overschreden moeten worden, om bij de gedisperseerden de schizofrenie te bewerken. Of de weerstand dier gedisperseerden zou door die uitwendige oorzaken verzwakt moeten worden en deze aldus vatbaar gemaakt voor de fatale werking eener nieuwe levenswonde. Verder zal bij niet gedisperseerden nooit een schizophrene psychose optreden, hoe heftig de traumata ook zijn.

III. Het medewerken van een constitutioneel moment bleek ook meer exclusief. In de uitgebreide familie-schemata trad, vergeleken met andere psychosen, de dementia praecox zeer op den voorgrond. Wanneer men zich genealogisch ver van den patient verwijderd, komt men allerlei psychosen tegen, die met de dementia praecox in wezen en ontstaan geen samenhang hebben. Zoo waren er 8 lijders aan melancholie, 11 aan epilepsie, 9 imbecillen en idioten, 6 paralyzen. Deze kwamen echter bij broers en zusters niet zoo veel voor als de schizofrenie, zooals het overzicht doet zien.

	ouders	br. en z.	gr.o.	o. t.	n. n.	ver. ¹⁾
<i>dementia praecox</i>	2 (4)	5 (6)	1	3	6	6
melancholie	1	—	1	4	—	2
manie	—	—	—	—	1	—
imbecillitas (idiotie)	—	3	—	2	1	3
epilepsie	—	2	1	2 (3)	1 (2)	5
dementia paralytica	1	1	—	3	—	1
climact. psychose	—	—	—	—	—	1
puerperaal-psychose	—	1	—	—	—	—
„situatie”-psychose	—	—	—	1	—	—

In het overzicht ziet men allereerst een sterk op den voorgrond treden van de dementia praecox bij de meeste categorieën, maar speciaal ook bij de broers en zusters. Dit pleit voor een unimorphe heredititeit voor de dementia praecox. Wat de andere aandoeningen betreft, kan de verhouding ten opzichte van de dementia praecox-constitutie eenigermate toegelicht worden. Het eenig geval van dementia paralytica in de kinderreeksen, verliep onder het beeld van een dementia paranoides; 4 van de 6 gevallen van

¹⁾ ver = verre bloedverwanten.

n. n. = neven en nichten.

o. t. = ooms en tantes.

gr. o. = grootouders.

br. en z. = broers en zusters.

aangeboren zwakzinnigheid, die niet mongoloid of microcephaal waren, vertoonden een procesachtige verergering tusschen het 18e en 28e jaar, en hadden eerst toen gestichtsverpleging noodig.

De helft der gevallen van melancholie blijken de dementia praecox plastisch te bewerken of omgekeerd, ondergaan ze de plastische inwerking van de praecox-constitutie. Een, direct met melancholie belaste, patient had zoo een depressief gekleurd, schizophreen toestandsbeeld, terwijl 3 melancholische familieleden paranoide kleur van de melancholie vertoonden.

Ook de belasting met zelfmoord was toe te lichten als iets aparts. Meestal was er behalve zelfmoord ook melancholie in de familie, of waren er meerdere zelfmoordgevallen.

IV. Het recessief-erfelijke zou nog een steun kunnen vinden in het feit, dat van de 67 huwelijken waaruit de patienten stammen, er 2 consanguinen zijn. Het is n.l. een feit, waarop LENZ vooral de aandacht vestigde, dat over 't algemeen het percentage der bloedverwante huwelijken bij recessieve anomalieën, verhoogd is. De afleiding hiervan is elders gegeven. Het percentage der huwelijken van neef en nicht in de bevolking nu, is veel lager dan 2 op 67 ($= 3\%$), in werkelijkheid 1% (LENZ en BENDERS). Zoo wijst dit verhoogd percentage op recessiviteit van den praecox-aanleg.

Men mag echter niet teveel gewicht hechten aan de gegevens van het, voor dit doel te klein, materiaal. RÜDIN vond op 700 gevallen 14 \times consanguiniteit ($= 2\%$).

De studie van het gezin leverde meer op dan de gegevens, die het erfelijk-constitutioneel ontstaan waarschijnlijk maken. Ook op zichzelf is de studie der persoon-

lijkheden in haar afwijkende trekken, van belang. In de literatuur vindt men eenerzijds neergelegd de ervaring van velen, dat ouders en verdere bloedverwanten van schizofrenen zoo veelvuldig bijzondere mensen zijn, in psychopathischen zin. Anderzijds bewerkte het vermoeden, dat de *dementia praecox* recessief overerft, een zich richten van de belangstelling naar de latente aanlegdragers. De vraag was nu of die karakterologisch afwijkende mensen, dezelfde waren als die latente aanlegdragers.

Boven is echter (hoofdstuk III) erop gewezen, dat de recessiviteit allerminst vaststaat.

Men moet ook weer een bijzonderen vorm van recessiviteit aannemen, wil men een manifestatie van den aanleg bij de heterozygoten (= latente aanlegdragers) verwachten.

De overervingswijze moet dan intermediair zijn, zooals in de botanie bij *Mirabilis Jalappa*; de recessiviteit is onvolkomen. In vroegere hoofdstukken werden deze biologische overwegingen toegelicht.

De weg in dit proefschrift was een eenigszins andere. Het ging om de manifestatie van de constitutie en constitutie-componenten, waardoor de *dementia praecox* veroorzaakt wordt, afgezien nog van de mogelijke overervingswijze. Is er een manifestatie van die constitutie in de persoonlijkheid, dan zal men haar allereerst vinden vóór de psychose bij de patienten, in de eigenschappen die ze dan hebben. Om het constitutioneele daarvan aan te toonen, bezie men verder het gezinsbeeld.

Wanneer men het praepsychotische laat rusten en onafhankelijk daarvan de afwijkende karakters in de familie bestudeert en beschrijft, bestaat het gevaar, dat vreemde elementen in verband gebracht worden met de *praecox*-constitutie. Het was hier de bedoeling eens na te gaan wat in de gezinnen, die de *praecox*-lijders uit hun midden

voortbrachten, als afwijkend opviel, maar tevens de bedoeling, de *frequentie* van dit opvallende na te gaan. Wat als afwijkend optrad werd daarbij aangeteekend, maar in elk gezin bovenal naar zekerheid gezocht, omtrent het al dan niet voorkomen der, in de literatuur neergelegde, eigenaardigheden, typen en eigenschappen. Een soort vrije enquête dus, met een systematischen ondergrond.

Van alle praepsychotische typen, die men beschreef, zijn voorbeelden te vinden in mijn materiaal. Er zijn n.l. de autistischen, de prikkelbaren, de asocialen en de „pedantischen”. Echter heeft deze typologie het kenmerk van alle indeelingen van persoonlijkheden: dat de grenzen onscherp zijn. De combinaties zijn veelvuldiger dan de zuivere typen. Bijzonder kenmerkend echter is het steeds weer zich herhalen van zekere stille-eenzelvigheid en hyperaesthesie bij een belangrijk percentage van elke groep van persoonlijkheden, die men onderscheiden kan. Dit is de band, die samenhoudt. Men zou van een zekere speelruimte kunnen spreken voor de vrije ontwikkeling dier mensen, excessief gevoelig blijven ze echter, tot stille eenzelvigheid neigen ze, en velen hebben zich voor de buitenwereld in hun verwondbaarheid afgesloten.

Ik heb niet naar verdieping gezocht in die persoonlijkheden, maar wilde den meer breeden weg gaan van het statistisch toetsen.

De praepsychotische persoonlijkheid dan, doet mij de volgende feiten zien.

De 67 patienten leggen in 39 gevallen een stilheid en in-zichzelf-gekeerdheid aan den dag. Men heeft het recht te zeggen, dat de praepsychotische persoonlijkheid hiertoe neigt. Begrijpelijk hiermee verbonden, bestaan er stellig een aantal andere eigenschappen; niet elke echter komt tot ontwikkeling, niet elke is bijzonder duidelijk aanwezig en dus niet vatbaar voor statistische bewerking. Ook

schijnt de (karakterologische) autistische instelling, die deze schuwe, ongezellige mensen hebben, niet altijd aanwezig. Men heeft dus eenig recht te zeggen, dat de persoonlijkheid, ook ten opzichte van dezen habitus, een zekere speelruimte heeft, dat ze hem waarschijnlijk kan ontgaan. Het feit, dat 28 patienten vóór de psychose in dit opzicht niet buiten den norm stonden, zal men zoo kunnen verklaren. Het denken dezer mensen zou toch, en dit is waarschijnlijk, een neiging tot abstractie en droomerij kunnen hebben. Bij de methode die hier gevolgd werd, kwamen zulke eigenaardigheden niet te voorschijn.

Het karakterologisch autisme (boven werd gewezen op het constitutioneel ontstaan ervan) is natuurlijk niet specifiek en niet alleen als uiting van praecox-aanleg te beschouwen. Velerlei zullen de oorzaken zijn van deze eigenschap, slechts één der oorzaken zal mogelijk de praecox-aanleg zijn. De vraag is: kan men den habitus der latere schizofrenen nader preciseeren? Het blijkt, dat $\frac{3}{4}$ dier stil-eenzelvigen ook opvallend overgevoelig is, maar dat bovendien $\frac{3}{4}$ der niet-autisten dezen afwijkenden trek heeft. Uit den aard der zaak zal de persoonlijkheid deze (eveneens constitutioneele) hyperaesthesie niet kunnen ontgaan. Ze kan versterkt worden door de levensomstandigheden. Ze zal eenigermate bedekt kunnen worden; dit geschiedt door de teruggetrokkenheid. Zoo kwam het, dat van vele patienten gezegd werd, dat ze kalm waren, maar deze kalmte was schijnbaar. Men wist hoe overgevoelig ze waren, hoe kwetsbaar, hoe gering in weerstand tegen plagerijen, gauw beleedigd en geraakt. Overeenkomstig den teeren aard, was het een gevoeligheid zonder turgor, met ingehouden reacties. De explosieve prikkelbaarheid bestond meer bij de ouders en dan speciaal bij de vaders. De schuwheid, maar vooral ook de excessieve gevoeligheid, was een eigenschap, die het praepsychotisch autisme

afdamde van anders-ontstaan, gelijkend „autisme.” Ik denk hier aan de stil-goedmoedige, gedeprimeerde en opgeruimde persoonlijkheden, die KRETSCHMER schetste rondom de manisch-depressieve psychose.

In een vorig hoofdstuk werd het vermoeden geuit, dat die overkwetsbaarheid, die ook voorkwam buiten de schuwe eenzelvigheid, als primair te zien is aan deze; daar werd ook nog op KRETSCHMER's vermoeden gewezen, dat de „schizoid” een overgevoelige is, die zich terugtrekt. De getallen bevestigen dit vermoeden.

Wat de geslachten betreft valt op, dat de mannelijke patienten meer de hyperaesthesie gepaard hadden aan eenzelvigheid, dan de vrouwen. Dit komt overeen met de vondst van KÜNKEL, dat men de „autisten” meer onder de mannen, de „erregbaren” meer onder de vrouwen vindt. Ik formuleer dit resultaat eenigszins anders en zie de hyperaesthesie als grondslag bij allen; de in-zichzelf-gekeerdheid werd meer de houding der mannelijke patienten. Bij vrouwen viel meer het wantrouwen op: terwijl 17% der mannen achterdochtig was, kwam deze eigenschap voor bij 38,5% der vrouwen.

In minder mate en gelijk verdeeld kwamen de koppigheid en eigenzinnigheid voor. Het is merkwaardig, dat de paranoïde vorm der psychose meer de vrouwen treft; en zoo kan men dus verband leggen tusschen praepsychotisch wantrouwen en paranoiden vorm van de psychose.

De andere typen uit de literatuur kwamen er ook voor, maar slechts één „heboid”, d.i. het type met uitgesproken minderwaardigheid van het hooger voelen. Deze vrouw vertoonde in haar psychose de versterking van die trekken.

De „pedantischen” zijn de menschen met de overnauwkeurige werkgebondenheid. De verwerking van deze eigenschap (die $\frac{1}{6}$ der patienten aan den dag legden) tot een

zelfstandig type (dit geschiedt b.v. door KÜNKELE) is daarom misleidend, omdat 7 van de 11 mensen die zoo waren, autistisch bleken te zijn.

Er is een onderbouw van excessieve gevoeligheid, daarboven ligt de schuwe eenzelligheid en hieraan verbonden, ervan afgeleid of er mee samenhangend, zijn al die andere afwijkende, opvallende trekken, die aanleiding gaven tot typeering.

Verscheidene patienten waren voorbeeldig, zeer gehoorzaam, te aanhankelijk. Ze wilden en durfden de buiten wereld niet aan.

Als opvallend voorbeeldig en teer-lief werden 12 van de 67 patienten beschreven. Enkelen waren grillig-onberekenbaar, anderen opvallend rustig. Er was veelal een ernstige stemming, voelen voor het zware, tragische; plichtsgetrouwheid neiging hoogerop te willen.

De debilitas (bij ruim $\frac{1}{3}$ der patienten voorkomend) trad bij de patienten op, niet in erethischen vorm, maar samenhangend met een zekere slapte in 't wilsleven.

wilslam 8 (hiervan 4 debiel)
debiel 9 (hiervan 4 wilslam)

Men mag vermoeden, dat die debilitas met den praecox-aanleg samenhangt, evenzeer als de zwakzinnigheid der „Propf-hebephrenieën” in 't algemeen. Boven is aange-toond hoe veelvuldig de imbecillen en idioten, die onder bloedverwanten voorkwamen omstreeks 't 25e jaar een psychotische verergering vertoonden.

Een enkel geval van psychasthenie kwam voor. Een patient, die vlak voor de psychose obsessies had was 't kind van een psychasthene moeder. Zijn zuster was dit eveneens in sterke mate.

Gestoord wordt het aspect der persoonlijkheden door 't

voorkomen van één duidelijken hypomaan, die later een dementia paranoides kreeg. Een andere patient kwam postpsychotisch bij mij en was eveneens hypomaan. Hier moet gedacht worden aan 't werken van andere invloeden binnen den constitutie-cirkel van de dementia praecox. Merkwaardig is, dat het eenig geval van manie, dat voorkwam in de families, een nicht was van een dezer beide hypomane patienten, terwijl de broer van deze zelfde patiente zich suicideerde. Deze feiten brengen er toe te vermoeden dat de hypomanie bij de persoonlijkheid der latere schizofrenen een vreemd toevoegsel is, en afleidaar van een andere constitutie-component, n.l. een manisch-depressieve. Merkwaardig is dat de psychose bij deze beide patienten eer teruggaand dan progressief is, en beiden na gestichtsverblijf weer thuis te handhaven zijn.

't Grootste deel der patienten werd vóór 't 30e jaar psychotisch; mannen over 't algemeen eerder dan vrouwen. Van degenen die al vóór 't 20e jaar verschijnselen van schizofrenie hadden, was $\frac{2}{3}$ mannelijk. Wie na 't 30e jaar psychotisch werd (meest vrouwen), kreeg de dementia praecox in paranoiden vorm (met een enkele uitzondering). Het verband van den vorm der psychose en het type van persoonlijkheid was alleen duidelijk voor dezen paranoiden vorm. Immers ook de vrouwen waren meer wantrouwend. Van de katatonen was de kleinste helft praepsychotisch stil-eenzelvig.

Ook bij de ouders waren van alle afwijkende persoonlijkheidstypen duidelijke voorbeelden, die in het desbetreffende hoofdstuk werden aangehaald.

Schuw-eenzelvige mensen waren 22% der ouders (bij wat ruimer opvatting 28%), en weer was $\frac{3}{4}$ hiervan excessief gevoelig. Deze laatste temperaments-eigenaardigheid kwam ook nog meer voor: 35 vaders en 33 moeders

vertoonden haar; dus 34% van het ouder-materiaal had ze zonder autisme.

De vaders waren meer opvliegend; 9 moeders : 22 vaders. De vrouwen meer sensitief; 17 vaders : 27 moeders. 't Viel bij 't opnemen van de anamnesen op hoe veelvuldig de gevreesde driftigheid bij vaders optrad; het hopeloos van streek raken door kleinigheden bij moeders. In de vorige hoofdstukken zijn de voorbeelden en toelichtingen tot deze eigenschappen te vinden.

Heboid getint was 9 à 14% der ouders, 10 vaders en 2 moeders. Vooral hier kwam de heboidie in enkele sprekende voorbeelden vóór. Ook handhaaft zich hier de stille eenzelveigheid: $\frac{7}{12}$ dier mensen had dezen habitus, $\frac{2}{3}$ was excessief gevoelig, een kleine helft misbruikte alcohol. Dit misbruik kwam meer voor, ook buiten verband met de minderwaardigheid in het hooger voelen, n.l. bij 10 vaders en 1 moeder.

Echte paranoïde psychopathen waren er onder de ouders niet. Wel waren verschillende eigenaardig-wantrouwend, n.l. 7 vaders en 11 moeders, $\frac{1}{3}$ van het ouder-materiaal. 14 ouders waren eigenzinnige dwarskoppen, dus $\frac{1}{9}$ van het materiaal; 5 van deze koppige ouders waren ook wantrouwend. Bovendien zijn er 8 mensen, die een opvallende gemoedsrust vertoonen, 2 vielen op door slapte van wil. Er waren enkele psychasthenen, 3 onberekenbaar en grillig.

Dezelfde trekken werden nagegaan bij de broers en zusters en daarbij gezocht naar het afwijkende, dat daar bovendien opviel. Van 279 broers en zusters zijn:

59 stil-eenzelveig: 43 uitgesproken, 16 geneigd.

Hiervan zijn 35 excessief gevoelig (bijna $\frac{3}{4}$).

126 overgevoelig.

23 heboid getint, waarvan 15 overgevoelig (excessief);

7 autistisch.

23 wantrouwend, waarvan $\frac{3}{4}$ overgevoelig of autistisch.

17 bijzonder koppig of eigenzinnig, waarvan $\frac{1}{4}$ autistisch of overgevoelig.

8 opvallend rustig, waarvan 2 eenzelvig en 1 prikkelbaar.

8 wilslam, waarvan 6 eenzelvig en de overige 2 overgevoelig.

Verder bevat het desbetreffend hoofdstuk opgaven over de alcoholisten, de zelfmoordgevallen enz. Over de psychosen in de kinderreeksen werd reeds gesproken.

Men vindt dus van de praepsychotische trekken er velen terug in de gezinnen, de frequente meer veelvuldig, de zeldzame meer zeldzaam. Van de laatste is de constitutioneele aard minder zeker, zoolang voor andere psychosen en voor de psychische gezondheid nog geen dergelijke onderzoeken bestaan.

Aan het slot spreek ik de hoop uit, dat vergelijkend materiaal, speciaal voor de karakterologische belasting van allerlei psychosen, moge verzameld worden en naast het bovenstaande gelegd, opdat de constitutioneele gescheidenheid der endogene psychosen nog zekerder blijke.
